

дикої популярності Гоголя в Галичині. Звичайно, можна було сподіватися, що д. Марков фактами довеле свою думку, а тим часом йому зараз же доводиться признатися, що до 1865 року, коли з'явився Климковичів переклад „Вечерів на хуторі біля Дикавки“, тільки одна повість Гоголя („Тарас Бульба“) і один раз (р. 1859) видана була в Галичині і то в перекладі Головацького. Факт це такий, що про „довольно широкую звѣстность“ ніби не говорить, але в автор пробує збити загомом що твори російських письменників читала Галичина „въ оригиналѣ“, і зараз же сам себе збиває, додаючи: „во вся бѣда была въ томъ, что въ 50-70 годы они только съ трудомъ доставлялись въ Галицію“ (стор. 49). Отже, виходить, не читали ні в перекладі, ні в оригіналі. До якої міри не читали, показує сам д. Марков. „Мы имѣемъ указанія на то, — пише він зараз по тому, як похвастався оригіналами, — что скудная свѣдѣнія о движеніи русской литературной жизни проникали въ Галицію *единственно* посредствомъ жѣстной польской и нѣмецкой печати (прим. „Rozmaitości“, Jahrbücher für slav. Lit.“ Гордана, позже также „Денница“ Дубровскаго“) і по словамъ Дблинського „изъ намековъ въ польской и нѣмецкой литературѣ“. Изъ нихъ узналъ Д—ій о Лермонтовѣ, Пушкинѣ и Гоголѣ, но познакомился онъ съ сочиненіями тѣхъ писателей только благодаря И. Ф. Головацкому. Изъ его частной библиотеки онъ бралъ тѣ книги и имѣлъ такимъ образомъ возможность ближе познакомиться съ русской литературой. Но это могло быть только участію (sic) звѣстнаго круга лишь и совсѣмъ не могло затронуть архаическихъ воззрѣній и вкусовъ широкихъ круговъ галицко-русского общества“ (стор. 49). Оне вам найкраще свідомство з уст самого ж д. Маркова про „довольно широкую звѣстность“ Гоголя в Галичині. Коли навіть такий ступінь москвофільства, як Діліницький, тільки знавцями, з „натяжкою у польській та німецькій літературі“, дізнався про корифеїв російського письменства, коли й він тільки „по знакомству“ міг їх перечитати, то що вже тут про якусь популярність говорити! І яке зраження внісє читач із цих супереччя, хоч і однаково категоричних думок д. Маркова—знали чи не знали Гоголя в Галичині.

Певна річ, не знали і даремно д. Марков з Франком полемізує, бо фактами підірає він не свою думку, а Франкову. Зате вже тепер знають, — хоче довести д. Марков, — і сталось це заходами того напрямку, до якого належить автор. Правда, з перших же рядків йому й тут доводиться признатися, що найбільше для ознайомлення Галичани з російським письменством зробили Драгоманов та його однодумці, як Франко й Павлик, а дітчі „русского течения“ хоча й мали „слабую тенденцію“ знайомитися з російським письменством (національна програма, бачте, того вимагала), але фактично для цього не робили тоді „прямо нічого“ (стор. 55). І от з цього абсолютного „нічого“ все-таки виростає якась раптом „великая заслуга русско-национального движения въ Галиціи“ щодо поширення творів Гоголя (стор. 54). Старіше це якось чудно, бо знов же фактично оту заслугу доводиться д. Маркову починати з українського перекладу „Мертвяхъ душъ“, правда, й тут полемізує зя з перекладачем, що аєнання Гоголя треба шілкою поставити на рахунок тям, кому признавсь переклад, тоб то українцям.

Москвофіли ж, що, як ми бачили, теж не знали і хоч з програмового погляду хотіли знати, але нічого не ро-

били для цього, несподівано виростають на височині ліхосів культуртрегерів Галичини і „сегодня“, як пише по російському аж дідчі д. Марков “), „навіть селянство галицьке читає вже Гоголя в оригіналі“ (стор. 62, 63). Правда, д. Марков забув показати, як той „оригінал“ виглядає і через те я мушу полати хоч одну ілюстрацію. Ось кілька уривків з москвофільського видання (в „оригіналі“, звичайно „Тараса Бульби“ (Дьвів, 19 11)).

А повертись на (обернес-но) сичли. Что это на васъ за поповные подражанія (селозныи (!) свидѣнческіи одежи?). Это были два людеи (крѣпкіи) молодци. Они были очень (даже) смущены... потупивъ глаза (очи) въ землю... Стойте, продажалъ онъ, поворачивая (обертаячи) ихъ, какия же длинная (долгая) на васъ свѣти (свѣтъ) одѣжа? (у васъ въ одежѣ свѣтъ!) Не шлендѣ-ли (чи не гриме) онъ на землю... Нѣсколько пашевъ (проковъ) назадъ... Развѣ (хаба) на кулаки... Начи я пасаживать другъ (другу) тумани (штурханці) і т. д.

Оне вам справжній, по-москвофільському в Галичині зодягнений і „для домашняго обихода“ препарований Гоголь... „Очень-даже“, „хаба-развѣ“ і т. и.—те, що ми звикли у себе чути тільки од помазаних казарному перевертнів, москвофіли серйозно культивують у Галичині серед народу, як російське письменство, і навіть не догадуються, як отака популяризація нищить їхню теорію „єднства Руси“. Тільки на власні очі побачивши такого перепарованого Гоголя, зрозуміємо, якою іронією над собою й якою сміливістю що до читачів брєвять хоча б’оці слова д. Маркова:

Для приверженцевъ или культурно-национального единства Руси, Гоголь въ первой книгѣ (sic) представляетъ этого единства, и въ этомъ его значеніе (!) Гоголь завершитель духовно-общественной Руси, представляющий свое великое послѣдство, но и указавший дорогу по конной славянствъ идти и Галицкой Руси. Сильно возросшая за послѣднее время культура Гоголя на Галицкой Руси является въ первой книгѣ (подкреслює д. Марков) кумомъ Гоголя—гениальнымъ выразителемъ и провозвѣдникомъ единства Руси, величайшій представитель единства русской культуры (стор. 64 “).

З цього бачимо, як розуміють Гоголя „приверженці єднства“ в Галичині. Не Гоголь—гениальний сатирик, що гірким словом своєю висміював „не устройства“ сучасного життя, не Гоголь бачить реальної школи в російському письменстві і не Гоголь—українець по духу цвітивъ їх. Вони знайшли собі иншого Гоголя, краще сикати—сотворили „по образу й подобию своему“ солом’яного дїда, назвали його Гоголем, начедали на його етикетку проповідника їм любій їдеї націоналізації й калять перед цим ілом з своїх не думє то благоговійно націоналістичних калїд. Калять і оглядаються—чи видно їхню роботу; калять і хвалять—ось то який у нас „культ Гоголя“... І тільки одно мене дивує: як такі це „благоговіє“ встигло потрапити аж на сторінки академічних „Извѣстій“!

Сергій Єфремов.

Препарований Гоголь.

О. О. Марков—Н. В. Гоголь въ галицко-русской литературѣ. „Извѣстія отд. русск. языка и словесности Имп. Академіи Наукъ 1913 г. Т. XVIII, кн. 2-я

В „Раді“ я вже згадував недавно за нову працю про Гоголя, надруковану в органі Петербурзької Академії Наук. Автор її д. О. Марков—людина певної політичної фізіономії, до наукової діяльності здатств, досі не був причетний і через те вже самий факт, що його праця з’явилася в академічних „Извѣстіях“, мене зацікавив „да і Саул во пророцїх“ і невідже д. Марков може дати справді наукову працю?—З таким сумнівом узявся я до читання статті „Н. В. Гоголь въ галицко-русской литературѣ“. І читання її під мої сумніви дало зовсім певні підстави. Д. Марков в академічному виданні лишився Марковим з „Галичанина“.

Не казати вже про тенденційну термінологію д. Маркова,—він увесь час говорить про „галицко-русскую“ або „жѣстную русскую литературу“ та громадянство і таким способом плутає річ дуже далекі й одна од одної одмітні, привозилочи і невідомого читача до такої ж самої путанчини. Далеко гірше, що він подає цілком певній фактичній відомості про Галичину, про її літературні й громадські стосунки і до того ж у такій формі, яка теж нічого иншого, окріч плутанини, не може за собою повести. Перед д. Марковим стояло між иншим питання—чи в Галичині знали російську літературу і з-особна твори Гоголя? В відповіді на це питання найкраще, може, виявляється як науковий метод, так і фактичний багаж автора.

Силкуючись одновісти на це питання, д. Марков починає з справедливої думки, що з російською літературою в 1840 роках, „за малыми исключениями, жѣтвое русское общество было совершенно незнакомо“. Це на сторінці 43 тїя, а вже на 45-тїй автор щодого Гоголя мінєє свою думку („Гоголь пользовался.. довольно широкой звѣстностью“) і навіть полемізує з д. Франком, що констатував факт не-

* Вагали російська мова у д. Маркова викazuje свідія його „галицко-русского“ пох д. Маркова. „Провєстъ гредѣющей статьи... вытѣчь отъ И. С. Свидѣнческіи и за его (чїй?) вѣрство (4) оумствѣ—судитъ вѣстѣ“ Ч. приналіди спидѣнческіи вѣстѣ студентовъ“ (стор. 37); „бѣтъ можетъ, сонный чїхъ актъ“ (61); „исторъ стѣ въ мѣстѣ на мысли“ (61) і т. д. А тїм часом от Гоголю: про Гоголя не культурного читача з передією самої Москви: „Онъ писатель хоть и не галичанин, — а за галичаниномъ носкомъ“. З галичанин, — поленя особа, що записала про працю, — по его пошито было—своє, не русское оказывалъ, что ему казались чуждыми и описанія украинской широты, и шие д. и тогда фантастическій міръ, который искуетъ гениальный сказочникъ“. (Штепина-Курнерскіи—Къ свѣту, „Сѣверный Курьеръ“, 1900 г., № 100) Виходить, що д. Марков до величороза з „єднствомъ“, а той од його, самокорис...